

**EEN HERTOGELIJK PARVENU
IN HET KLUWEN VAN DE HEERSENDE
MACHTSVERHOUDINGEN IN DE IEPERSE
STAD EN KASSELRIJ OMSTREEKS
HET MIDDEN VAN DE 15DE EEUW.
DE MISLUKTE BENOEMING VAN
ROELAND BRYDE TOT ONTVANGER VAN
DE KASSELRIJ IEPER**

drs. Kristof Papin

Inleiding

De politieke machtsverhoudingen in de stad en kasselrij Ieper zijn nog nooit het onderwerp geweest van een gedegen studie, spijs herhaalde pogingen en de oproep hiertoe van O. Mus om deze studie aan te vatten¹. Hiermee heeft Ieper een grote achterstand in te halen op steden zoals Gent, Brugge en andere plaatsen waar wel studies over zijn verschenen². Ook in deze bijdrage zullen wij ons noodzakelijkerwijs dienen te beperken tot een case studie. Nochtans is er een zeer rijke documentatie bewaard gebleven die interne relaties binnenin de stad en de kasselrij kunnen blootleggen, zonder daarbij de wisselwerking stad-kasselrij uit het oog te moeten verliezen. Wij stellen het opzettelijk als een wisselwerking en niet als een tegenstelling, omdat wij menen dat het historisch dogma waarbij de relatie tussen stad en kasselrij noodgedwongen als een animositeit dient beschouwd te worden, achterhaald is³. We willen niet ontkennen dat deze rivaliteit er tot in het laatste kwart van de 14de eeuw

¹ O. Mus, *Rijkdom en armoede, 7 eeuwen leven en werken te Ieper*, p.2. O. Mus, *Mutaties in de samenstelling van de Ieperse magistraten in de 15de eeuw*, p. 77-85. O. Mus, *De eerste fase van het Iepers herstelprogramma na het beleg van 1983* (sic), in: *Ieper Tuindag. Zesde Eeuwfeest. Een bundel historische opstellen, Ieper, 1983*.

² M. Boone, *Gent en de Bourgondische hertogen ca. 1384 - ca. 1453. Een sociaal-politieke studie van een staatsvormingsproces*, in: *Verhandelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, klasse der Letteren*, jg.52, 1990, nr. 133. K. Vanhaverbeke, *De reële machtsstructuren binnen het stadsbestuur van Brugge in de periode 1375-1407. Verslag van een prosopografische studie*, in: *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis*, 135, 1998, p.3-54.

³ Voor deze visie rond stad-platteland zie: D.M. Nicholas, *Town and Countryside. Social, economic and political tensions in fourteenth century Flanders*, Brugge, 1971, R.U.G. Werken uitgegeven door de faculteit van Letteren en Wijsbegeerte, afl. 152. O. Mus, *De eerste fase....*, p. 131.

KRISTOF PAPIN

geweest is doch menen dat de situatie rond het midden van de 15de eeuw sterk gewijzigd was. Een globale aanpak - zonder deze vooringenomenheid - die de correlaties tussen beide uitdiept is dan ook de enige goede werkwijze.

De studie van deze machtsverhoudingen is al te vaak theoretisch onderbouwd met terminologie en veronderstellingen die als vaststaand werden beschouwd, zodat enerzijds er soms werd gekomen tot verkeerde conclusies en anderzijds de werkelijke situatie niet begrepen werd en al te veel symplistisch als een klaarblijkelijke tegenstelling werd afgedaan. De begrippen familie en clan werden teveel als begrip verward en heersende machtsverhoudingen in deze optiek verklaard. De casus die wij hier uitwerken, nl. de mislukte benoeming van Roeland Bryde tot ontvanger van de kasselrij Ieper, zal aantonen dat niet alle leden van één familie tot dezelfde clan dienden te behoren en hiermee zal ook de historisch gewaande vete tussen de Belle's en de Dixmude's - dan toch in het midden van de 15de eeuw - in een ander daglicht geplaatst worden. Ook wordt hierin weer eens duidelijk dat het ook binnen een clan tot fractionering kan komen.

De casus lijkt op het eerste zicht vrij eenvoudig. Hertog Filips de Goede stelt aan de Ieperse kasselrij voor zijn 'conseiller' Roeland Bryde te benoemen als ontvanger van de kasselrij. De kasselrij weigert dit evenwel resoluut en benoemt Roger de Vrient op de felbegeerde post. De ruzie die erop volgt heeft veel weg van een vaudeville. Intussen belemmeren ook privé-problemen zijn maatschappelijke opgang. En ook bij een tweede poging om ontvanger te worden enkele jaren later bijt Roeland Bryde definitief in het zand en moet hij de kelk tot op de bodem ledigen. Is dit een schoonvoorbeeld van falend hertogelijk cliëntelisme tegenover het Iepers particularisme of zit hier meer achter? De parvenu Bryde die het moet afleggen tegen de gevestigde familieclan's waarbij de Belle's en de Dixmude's het decor vormen? Wordt voor het eerst de historisch geachte vete tussen de Belle's en de Dixmude's op het achterplan geschoven? Maar voor welk belang?

De familie Bryde

De familie Bryde behoort zeker niet tot de meest vooraanstaande families van Ieper in tegenstelling met de Belle's⁴, Lichtervelde's, Dixmude's, Paeldynck's

⁴ C. van Renynghe de Voxvrie, *La Famille Belle a Ypres*, in: *Tablettes de Flandres*, t.9, pp. 9-68. De genealogie berust grotendeels op de gegevens uit het Fonds Merghelynck en de opzoekingen van Arthur Merghelynck. Ze dient op bepaalde punten met de nodige omzichtigheid gebruikt worden. Dezelfde opmerking voor de 13 en 14de eeuwse gegevens werd geformuleerd door E. Warlop, *De stichters van het godshuis belle, kinderen van hun tijd*, in: *Septingentesimum iubilaum hospici dicti belle, Ieper*, 1976, p.35-36.

EEN HERTOGELIJK PARVENU

... en heeft enkel in de 15de eeuw een rol van betekenis gespeeld in Ieper. Joos Bryde, achtereenvolgens ontvanger en baljuw van de kasselrij, slaagde erin door zijn huwelijk met Yolande Belle, zus van Monfraud en Tristram Belle zijn familie tot de elite kring van bourgeoisiefamilies te laten doordringen en enig aanschijn te geven. Dit betekende ongetwijfeld een sociale promotie. Deze beschouwden deze alliantie naderhand wellicht als een zware vergissing en schande voor de familie.

Door het dynastieke lot stierven de drie zoons van ridder Jan van Belle, heer van Boezinge, alle zonder wettige erfgenamen en werden de nakomelingen van hun zuster Yolande erfgenamen. Gezien zij zelf ook reeds overleden was in 1420 kwam de heerlijkheid toe aan haar oudste zoon, Roeland Bryde, uit haar huwelijk met Joos Bryde. De familie Belle was meer dan een eeuw vroeger in het bezit gekomen van de heerlijkheid Boezinge. Frans Belle had deze heerlijkheid kort voor 1312 kunnen kopen aan Jacob van Boezinge en deze heerlijkheid was sinds dan ongetwijfeld het kroonjuweel van hun familiebezit. De heerlijkheid Boezinge die afhing van de Zale van Ieper en in 1414 de hoge en middele rechtspraak kreeg van hertog Jan zonder Vrees en zijn zoon de graaf van Charolais, de latere hertog Filips, was de voornaamste heerlijkheid in de kasselrij Ieper en de heer ervan de *primus inter pares* onder de kasselrijadel. Dit domein was nu in handen van de niet adellijke familie Bryde gekomen en dit feit op zich moet al een doorn geweest zijn in het oog van de andere takken van de familie Belle en wellicht ook van de andere kasselrijadel.

Nu deden die Belle's zich graag voor als adel. Verschillende leden van de familie zijn tijdens het beleg van Ieper in 1383 tot ridder geslagen, zonder dat deze erfelijk werd gemaakt⁵. Ook hun inhuwelijken in andere families, o.a. in de Lichtervelde's had hen evenmin aan een erfelijke titel geholpen. De Belle's waren in de 13de eeuw groot geworden in de lakennijverheid en hebben lange tijd een zeer vooraanstaande rol gespeeld in het bestuur van de stad en kasselrij met uitlopers in het Westland (Veurne en Diksmuide). Ze hadden zich naderhand teruggetrokken uit al hun handelsactiviteiten en investeerden hun kapitaal in gronden en heerlijkheden in de Ieperse kasselrij. Zoals vele van die families die er een al te grote levensstandaard op nahielden raakten hun gronden zwaar belast met renten zodat hun fortuin zeer was geslonken tegen het midden van de 15de eeuw en dit niettegenstaande de familie een vooraanstaande rol bleef spelen in het politieke leven in de stad en kasselrij. Ze behoorden ontegensprekelijk tot de hertogelijke clan die de hertog van trouwe aanhangers voorzag zowel in de stad als kasselrij⁶.

⁵ Kroniek van Olivier van Dixmude, p.18.

⁶ W. Blockmans, *La représentation de la noblesse en Flandre au XVe siècle*, in: *Guerre, pouvoir et noblesse au Moyen Age. Mélanges en l'honneur de Philippe Contamine* (éd. J. Paviot en J. Verger), Paris, 2000, p.93-99 en meer speciaal p.98. Later kom ik nog terug over de zgn. adellijke titels van de familie Belle.

KRISTOF PAPIN

Een andere Joos Bryde was gehuwd met Marie Brievers, dochter van Joos⁷ en zijn vader, Jacob Bryde was gehuwd met Christine Paeldinck, dochter van Loys Paeldinck. Het was deze Jacob Bryde die in 1445/6 het leen Kersekinshove kocht aan de oudste zoon van Jacques van Dixmude.

Een genealogie opstellen van de familie Bryde is een zeer moeilijke aangelegenheid. De bestaande genealogieën bij Merghelynck zijn hoogst onbetrouwbaar en ook de economische achtergrond van de familie valt moeilijk te achterhalen. Recente opzoekingen van O. Mus wijzen in de richting van Mesen⁸. In 1407 is een Jane sBrids pachter van een 'stalle in de vaulte', maar in welke tak ze bedrijvig waren is in deze bron geheel onduidelijk⁹. Een activiteit die verband houdt met de lakenhandel zou tot de mogelijkheden behoren en hun afkomst uit Mesen kan dit zelfs bevestigen. De vroegste vermelding van een poorter is deze van Coppin Bride zoon van Lambert uit Mesen die in 1410 het poorterschap van Ieper verkrijgt door gift. In 1415 is het François Bride zoon van Lam die zich het poorterschap koopt. Hij komt eveneens uit Mesen In 1416 wordt Pierre Bride zoon van Lambert poorter van de stad. Ook hij is afkomstig uit Mesen. Over Marie Bryds die in 1426 poorteres wordt van Ieper hebben we geen bijkomende gegevens. Verdere gegevens in verband met de professionele activiteiten van de familie komen we niet te weten¹⁰.

Telgen van de familie Bryde's die we terugvinden op het politieke toneel zijn Roeland, zijn vader Josse en zijn grootvader Joos de oude. De zus van Roeland, Wilhelmine, was gehuwd met de bekende Olivier van Diksmuide, kroniekschrijver en Iepers politicus, zijn andere zus Marie huwde met Pieter vander Letuwe ook lid van de politieke klasse. Zo trouwt zich dus een Dixmude in de Belle clan.

Boudein Bryde krijgt in 1414 een ervelijke rente ten bedrage van 2 £ 10 s. siaers van stad Ieper op een stuk land te Sint-Jan¹¹. Hij is in 1424 en 1425 één van de pachters van de wijnassise in de stad Ieper wat toch wijst op een groeiende financiële positie¹². In 1423 is hij één van de vele deelnemers aan een

⁷ Joos de Brievere, raad en tesorier (1421) van de stad Ieper. (Kroniek van O. van Dixmude, p.96) Ook andere leden van deze familie waren actief in het politieke leven van de stad.

⁸ Dit gegeven werd ons mondeling verstrekt door Dhr. Octaaf Mus (Ieper). Ik houd mij er aan hem hiervoor hartelijk te danken.

⁹ A.R.A.Brussel, Rekenkamer 38.639, Stadsrekening Ieper 1407, f°6v°.

¹⁰ Gegevens uit eigen ongepubliceerde 'reconstructie van de poortersboeken van Ieper'. Wij hopen eerlang deze te kunnen publiceren. De aan de gang zijnde publicatie van fragmenten van deze poortersboeken bemoeilijkt deze geplande definitieve uitgave.

¹¹ A.R.A.Brussel, Rekenkamer 38.963, Renten stad Ieper 1414, f°5v°.

¹² Ut supra

EEN HERTOGEELIJK PARVENU

joustement gehouden op de Ieperse markt¹³, precies in het jaar dat Joos Bryde baljuw wordt van de stad¹⁴. Net voor deze periode (1407-1415) vinden we geen enkele rente van de familie Bryde in de stad¹⁵. Dit is verwonderlijk en duidt op twee zaken. Ten eerste lijkt de familie inderdaad geen stedelijke (Ieperse) wortels te hebben - getuige daarvan ook dat stuk land in Sint-Jan - en daarbij moet het investeringspotentieel toen nog eerder beperkt zijn geweest, iets wat korte tijd later wijzigde.

De reeds genoemde Bouden Bryde (Brijde) reist in 1419/20 naar Gent in opdracht van de Ieperse stadsschepenen om er te onderhandelen i.v.m de stapel¹⁶. Deze zelfde wordt in 1424 en 1425 als 'her Boudein Bryde' één van de pachters van de wijnassise in de stad Ieper¹⁷. De 'her' wijst toch reeds op een zeker aanzien die de persoon had en het feit dat hij voor een puur economische aangelegenheid als de stapel de stad vertegenwoordigde wijst én op zijn belang en wellicht ook op een zekere vertrouwdheid met de economische activiteit in de stad.

Joos Bryde de oude, zoon van Jacques, was ontvanger van de kasselrij Ieper van 1413 tot 1419¹⁸ hoogbaljuw van de kasselrij van mei 1424 tot mei 1427 en van augustus 1427 tot mei 1431¹⁹, om daarna zijn overstap te maken naar de plaatselijke politiek en schepenen van Ieper te worden in 1434. In 1424, 1425, 1426 en 1430 was hij vorstelijk commissaris bij het afsluiten van de stadsrekening²⁰. Het was inderdaad niet ongewoon dat o.a. de plaatselijke baljuw werd aangewezen door de rekenkamer om de rekeningen te controleren gezien zij een vrij goed zicht hadden op de plaatselijke situatie. De laatste vermelding van Joos Bryde als raadslid vinden we in 1448²¹. Tijdens zijn ambtsuitoefening als ontvanger van de kasselrij is hij één keer zwaar in opspraak gekomen. In een clandestiene vergadering van de kasselrijschepenen, de klerk van de kasselrij en de ontvanger was beslist geweest om voortaan te vergaderen zonder de baljuw, Wouter Merciaen. Dit was evenwel tegen alle costumen

¹³ Kroniek van Olivier van Dixmude, p.102.

¹⁴ Kroniek van Olivier van Dixmude, p.107.

¹⁵ A.R.A.Brussel, Rekenkamer 38.959 tot 38.964, Renten stad Ieper 1407-1415.

¹⁶ A.R.A.Brussel, Rekenkamer 38645, Stadsrekening Ieper 1419-20, f°15r°-v°.

¹⁷ A.R.A.Brussel, Rekenkamer 38649, Stadsrekening Ieper 1424 f°4r° en id. 38650, Stadsrekening Ieper 1425 f°4r°. Zie eveneens K.B. Brussel, Fonds Merghelynck 32, p. 130 en 134.

¹⁸ L. Gilliodts-Van Severen, Coutumes de la châtellenie d'Ypres, t.II, p.77,80,81,82.

¹⁹ Jan van Rompaey, Het grafelijk baljuwsambt in Vlaanderen tijdens de Boergondische periode, p. 630. K.B.Brussel, Fonds Merghelynck 32, p. 134 en 137. id. p. 146 (1427) en p. 150 (1428).

²⁰ K.B. Brussel, Fonds Merghelynck 32, p.141 (A.R.A.Brussel, Rekenkamer 38651, stadsrekening Ieper 1426). K.B. Brussel, Fonds Merghelynck 91.

²¹ Vermeldingen als raad in 1443, 1444, 1445, 1446, 1447, 1448.

KRISTOF PAPIN

en gebruiken in en het kwam tot een proces voor de Raad van Vlaanderen waarbij Merciaen de ganse groep liet dagvaarden. Bijna als vanzelfsprekend haalde de baljuw gelijk²². In hetzelfde jaar was Joos Bryde ontvanger-af. Was dit ten gevolge van deze affaire? We menen deze vraag negatief te moeten beantwoorden want hij zou een vijftal jaar later zelf baljuw worden van de kasselrij! Een ganse ommezwaai en een zaak die zeker verdient van dichterbij bestudeerd te worden. Hoe kon iemand die de vertegenwoordiger van de hertog buiten spel trachtte te zetten en dus zo de hertog zelf voor het hoofd stootte uiteindelijk als diens vertegenwoordiger een zo'n voorname functie bekleden? We kunnen niet anders dan concluderen dat de macht van de kasselrijadel zo groot was dat zelfs de hertog toegevingen moest doen om zijn macht in de stad en kasselrij te behouden. Dit is de keerzijde van de staatsvorming en de centralistische beweging. Het cliëntelisme had ook zijn prijs. De genoemde Joos Bryde huwde met Yolande Belle en ze hadden 3 dochters en 4 zonen. Zij overleed op 1 februari 1420 en een merkwaardig schilderij herinnert aan dit feit. De ganse familie staat erop afgebeeld. Het werd aanvankelijk toegeschreven aan de Ieperse kunstenaar Melchior Broederlam, doch dit werd betwist door Antoon Deschrevel die het eerder aan Gerard van der Meersch, Frans de Wickere of Jacques Cavael toeschrijft²³. Het is op heden een van de pronkstukken uit de collectie van het Belle-museum te Ieper. In 1445 vinden we Joos Bryde fs Jacob als schepen van de stad. Deze is niet te vereenzelvigen met de bovengenoemde. Vermoedelijk is het dezelfde die in 1466 hoofdman 'van besant' is. Hij was samen met enkele anderen aangeduid om naar een oplossing te zoeken om de industriële activiteit in de stad aan te zwengelen om zo de armoede in de stad terug te dringen. De groep weigerde deze taak eerst op zich te nemen maar werd dan toch genoodzaakt een voorstel te formuleren. De hier genoemde Joos Bryde is wellicht op dat ogenblik reeds op hoge leeftijd²⁴.

Georges Bryde was *garde d'artillerie* vanaf 1451 tot 1460, jaar wanneer hij samen met François Zwanckaert de functie uitvoerde. François Zwanckaert was aangetrouwd met de familie Bryde en oefende de functie zelf uit vanaf 1461. Een Jacob Bryde is schepen in 1466, 1469 en raad in 1470. Karel Bryde hoofdman van de gheemeene neeringhen in 1467, 1468, 1469, 1470 en 1474. In 1471 en 1474 was dezelfde hoofdman van de poorterie.

²² Stadsarchief Ieper, Archief kasselrij Ieper, 1e reeks 7, cartularium f°16 v°-18 r°.

²³ C. van Renynghe de Voxvrie, o.c., p. 53 n122bis.

²⁴ I.L.A. Diegherick, Inventaire, t.3, p.260-261. De andere leden van de groep waren Rogier Bollaert, Joris de Witte als schepenen, Victor van Lichtervelde en Pieter van der Letuwe als raad en Baudouin Hallois, poorter van de stad.

Roeland Bryde

Roeland Bryde duikt het eerst op in de bronnen in 1430. Hij krijgt er als *'conync vanden jonghen scotters ghescoten uutten name van ons gheduchten heere ende prinse'* 4 kannen wijn van de stad²⁵. In 1434 wordt hij samen met andere betaald om *'tjoustement hier binnen de stede' in augustus gehouden*²⁶. Het vrij grote bedrag dat de stad hiervoor uittrok, nl. 150 l.p. wijst op het belang van het steekspel²⁷. Deze beide referenties wijzen in de richting van een militaire opvoeding van Roeland Bryde. Later werd hij geridderd en al weten we niet precies wanneer, doch het zou wel eens tijdens de strijd tegen de Gentenaars geweest kunnen zijn. In 1439 was Roeland Bryde in de stad belast met het bijhouden van het register van de weeskamer²⁸. In 1441 en 1442 is hij respectievelijk pachter van de wijnassise en pachter van de *waghe en wullehalle*²⁹.

Hij zetelde als leenman regelmatig in het Ieperse leenhof³⁰ en was afwisselend schepen en raadslid van de stad Ieper tussen 1443 en 1460³¹. Hij was tevens hoofd van de draperie en voogd van het leprozenhuis van de Hoge Zieken in 1439. In 1447 is hij *clerc van weeghen*³². Van oktober 1452 tot januari 1453 fungeerde hij als gouverneur-baljuw van het grafelijk domein Elverdinge-Vlamertinge. Deze leenheerlijkheid hing af van de wetachtige kamer en werd in de 14de-15de eeuw in apanage gegeven aan bastaardkinde-

²⁵ K.B. Brussel, Fonds Merghelynck 32, dl.3, p.164 (stadsrekening 1430 f°28). Olivier van Dixmude geeft in zijn kroniek geen melding van dit tornooi. Dit is vreemd gezien hij een tiental andere tornooien wel vermeldt en in datzelfde jaar melding maakt van een tweekamp in Atrecht.

²⁶ K.B. Brussel, Fonds Merghelynck 32, dl.3, p.191 (stadsrekening 1434 f°31v°).

²⁷ Aan dit aspect in het middeleeuws Ieper is nog nooit aandacht besteed. Toch wijzen bronnen (o.a. de stadsrekeningen en de kroniek van O. van Dixmude) er op dat er in Ieper een bloeiende traditie bestond op dit vlak. Voor Brugge werd dit aspect onlangs belicht door Andries Van den Abeele, *Het Ridderlijk gezelschap van De Witte Beer*. Zie ook: P. Jourdan, *Le Symbolisme politique du pas dans le royaume de France (Bourgogne et Anjou) à la fin de Moyen Age*, in: *Journal of Medieval History*, 18, 1992, p.161-181. Meer algemeen is het werk van J. Barber en J. Barker, *Tournaments, Jousts, chivalry and pageants in the Middle Ages*, Woodbridge, 1989. Voor Vlaanderen hebben we thans het uitstekende werk van E. Van den Neste, *Tournois, joutes et pas d'armes dans les villes de Flandre à la fin du Moyen-Age (1300-1486)*, Paris, 1996.

²⁸ K.B. Brussel, Fonds Merghelynck 32, dl.3, p.224 (stadsrekening 1439 f°41v°).

²⁹ K.B. Brussel, Fonds Merghelynck 32, dl.3, p.235 en 236.

³⁰ Els Ollevier, *Het leenhof van Ieper 1401-1452, onuitgegeven licentiaatsverhandeling*, K.U.Leuven, p. 49-50.

³¹ Schepen in 1443, 1449, 1451, 1455 en raad in 1450, 1456, 1460.

³² A.R.A.Brussel, Rekenkamer 38.671, Stadsrekening Ieper 1447, f°35r°.

KRISTOF PAPIN

ren eerst van de graven van Vlaanderen en later van de hertogen van Bourgondië. Rond het midden van de 15de eeuw is een bastaardzoon van hertog Filips de Goede, Cornelius van Bourgondië, heer van deze leenheerlijkheid. Hij vecht aan de zijde van deze mee in de strijd tegen de Gentenaars (1450-1452). Roeland Bryde is dus zowel actief in de economie van de stad als in de administratie en trekt als leenman mee ten strijde.

Heer van Boezinge

De carrière van Roeland Bryde verloopt zoals we dat van iemand uit zijn milieu kunnen veronderstellen. Als zoon van een politiek zéér actieve vader Joos Bryde was hij als het ware voortbestemd om in het voetspoor van zijn vader dezelfde functies op te nemen. Daarenboven was zijn vader Joos gehuwd met Yolande Belle, een telg van de familie Belle hetgeen de familie een niet onaardige sociale promotie opleverde. Joos Bryde was achtereenvolgens ontvanger en hoogbaljuw van de kasselrij en hij zou zich nadien toeleggen op de stedelijke politiek, hierbij gesteund door de Belle-clan. De Belle-clan is zich van geen kwaad bewust. Er zijn nog genoeg mannelijke erfgenamen vooraleer hun zuster de heerlijkheid Boezinge zou kunnen erven en vreemden dus in het bezit zouden komen. Niemand die er zelfs op dat ogenblik aan denkt. Het komt hen trouwens goed uit dat nog iemand in hun rangen opgenomen is die ze kunnen gebruiken tegen hun opponenten, de Dixmude's. Het lot wil evenwel dat één na één de mannelijke erfopvolgers zonder nageslacht overlijden zodat Roeland Bryde als zoon van Joos en Yolande Belle in 1450 in bezit komt van Boezinge en zich heer van Boezinge kan noemen. Schuimbekkend wordt dit door de overige leden van de Belle-clan aanzien. Het kroonjuweel van hun familiebezit is in het bezit gekomen van vreemden. Niet voor lang overigens, want de Belle's halen nog hun laatste overwinning, een pyrrusoverwinning. Roeland Bryde intussen staat op het toppunt van zijn macht, zowel in de stad als in de kasselrij. Voor de stad benoemt hij Georges Bryde tot 'garde d'artillerie'³³ en gaat hij zelf als schepen van de stad naar Brussel om er samen met de Leden de toestand rond de revolterende Gentenaars te bespreken³⁴. Trok hij daar de kaart van de revolterende particularistisch ingestelde Gentenaars of net integendeel de kaart van Filips de Goede? Zonder het exacte verloop van de vergadering te kennen zal Bryde wel, als hertogelijk protégé, zijn beschermheer niet voor het hoofd gestoten hebben en de kaart van de Hertog getrokken hebben, bewijze de bijzondere gunst die de hertog hem enkele jaren later deed door een deel van de tiende

³³ K.B. Brussel, Fonds Merghelynck 32, dl.4, p.10 (A.R.A. Brussel, Rekenkamer 38676, Stadsrekening Ieper 1452, f°6r°).

³⁴ K.B. Brussel, Fonds Merghelynck 32, dl.4, p.10 (A.R.A. Brussel, Rekenkamer 38676, Stadsrekening Ieper 1451, f°7r°).

EEN HERTOGELIJK PARVENU

op de leenverheffing van Boezinge kwijt te schelden. Bryde was van 2 oktober 1452 tot 2 januari 1453 gouverneur-baljuw van de grafelijke leenheerlijkheid Elverdinge-Vlamertinge³⁵. Hij streed mee aan de zijde van de bastaard Cornelius in de slag van Gavere tegen de Gentenaars. In deze slag werd de bastaard dodelijk gekwetst en overleed hij als gevolg van de opgelopen verwondingen. Het is bekend dat hertog Filips de Goede zeer aangeslagen was door het overlijden van zijn bastaardzoon. Hij kreeg een vorstelijke begrafenis en een prachtige graftombe in de St.-Goedelekathedraal te Brussel³⁶. Bryde zou later voor zijn diensten beloond worden door de hertog.

Jan Belle was heer van Boezinge tot zijn overlijden in 1431. Hij is wellicht de meest vooraanstaande en machtigste telg geweest van zijn familie. In eerste instantie volgde zijn zoon Tristram hem op als heer van Boezinge, tot zijn overlijden in 1436 en zijn jongere broer Monfraud Belle hem opvolgde. Alhoewel Monfraud Belle vroeger actief was geweest in de Ieperse politiek, bekleedde hij geen functies meer binnen het stadsmagistraat tussen 1432 en 1438, een periode waarin de vorstelijke commissarissen niets in de pap te brokken hadden bij de schepenbenoemingen. Hij was gehuwd met Margriet van der Clyte, maar had enkel bastaardkinderen en geen wettelijke afstammelingen. Monfraud Belle overleed in 1450. Zo kwam de heerlijkheid Boezinge in handen van Roeland Bryde, zoon van Joos in diens huwelijk met Yolande Belle. De heerlijkheid was toen reeds zwaar belast met renten, hetgeen Roeland in moeilijkheden bracht. Precies de vestiging van een renteleen roept vragen op. Een in geldnood verkerende Monfraud Belle kreeg in 1445 octrooi van de Rijksse Rekenkamer om een renteleen van 120 p.p. te vestigen op zijn heerlijkheid Boezinge en het bijhorende justitieleen. Deze rente zou een apart leen vormen gehouden van de Zale en werd door Monfraud Belle verkocht aan Joris Belle voor 2250 p.p. Op 24 november 1444 hadden Monfraud Belle en Joris Belle zich aangeboden bij het Iepers leenhof. De procedure werd gevolgd en 14 dagen later kwam ook Roeland Bryde als oudste erfgenaam van Monfraud Belle mee naar het leenhof. Hij gaf er de baljuw en de leenmannen te kennen akkoord te gaan met de transactie maar toch werd de transactie niet voltooid omdat Monfraud Belle het vereiste octrooi van de Rekenkamer van Rijsel niet kon voorleggen. De verkoop werd met 14 dagen uitgesteld en daarna vernemen we niets meer van de zaak. Monfraud stond er intussen finan-

³⁵ De gouverneurs van deze leenheerlijkheid hadden de taak de heerlijkheid te besturen. Ze zijn vanzelfsprekend allen te situeren in de hertogelijke clan binnen de kasselrij. Zie Emile Vanden Bussche, *Histoire de Vlamertinghe*, in: *La Flandre*, 1879, p.210-211. De functie van gouverneur was beperkt in de tijd. Meestal blijft de baljuw-gouverneur niet langer dan enkele jaren in functie. Volgens Jan Van Rompaey, *Het grafelijk baljuwsambt*, p.625 waren ze ook baljuw en sommigen ontvanger van de heerlijkheid.

³⁶ R. Vaughan, *Philip the Good*, p.321.

KRISTOF PAPIN

cieel slecht bij want hij verkocht zijn heerlijkheid Beaurewaerde aan Victor van Lichtervelde de jonge. Monfraud Belle stierf in 1450 en Roeland Bryde werd 'heer' van Boezinge. Hij weigerde evenwel het jaarlijks renteleen van 120 p.p. uit te betalen en op 11 april 1454 deed Joris Belle een daging op de twee lenen van de heerlijkheid Boezinge. Joris Belle eiste 540 p.p. achterstalling rente van 4 en een half jaar achterstallige renten. Tegen 9 augustus 1454 was er geen betaling verricht en gingen de raadslieden van beide partijen in procedure. Roeland Bryde eiste meer uitleg over de eis van Joris Belle en vooral inzage in de documenten die de eis moesten staven. Bryde probeerde de autoriteit van de Rijselse Rekenkamer in twijfel te trekken aangaande het oprichten van een renteleen, doch de enige reden was dat Bryde de financiële middelen niet had om de rente uit te betalen. Hij had reeds enige malen gezocht om uitstel van betaling van de rente via zijn baljuw in Boezinge. Uiteindelijk werd er beslist om te pogen tot een minnelijke schikking te bereiken en mochten de twee partijen elk 2 mannen kiezen en samen een vijfde man aanwijzen. Joris Belle koos Olivier van de Woestine en Florens Wielant als vertegenwoordigers terwijl Roeland Bryde, Victor van Lichtervelde de jonge³⁷ en Rogier Bollaerd aanwees. Samen kozen ze Lodewijk van Lichtervelde als vijfde man. Op 1 november 1454 vonniste het leenhof dat Bryde de achterstallige 540 p.p. moest betalen. Die betaling zou nooit gebeuren want Roeland Bryde bereikte een akkoord met Joris Belle over de verkoop van Boezinge. De plechtige inerving gebeurde op 14 mei 1455 voor het bedrag van 6096 p.p. Bryde's echtgenote Jehane Fransdon zwoer haar leenrechterlijke bijleving op het leen af. Op 21 april 1455 kreeg Roeland Bryde octrooi van de hertog waarbij hij de helft van de tiende penning op de verkoop kwijtschold "*pour consideration des bons et agreables services que nous a fait tant a la guerre que avons eut dernièrement contre ceulx de notre ville de Gand comme autrement en plusieurs manieres notre amez et feal escuer Roland Bride seigneur de Boesinghe*". Niet toevallig was Roeland Bryde eind 1452 begin 1453 gouverneur-baljuw van het domein Elverdinge-Vlamertinge³⁸ dat toen toebehoorde aan een bastaardzoon van hertog Filips de Goede, Cornelius van Bourgondië, die sneuvelde tijdens de slag van Gavere in 1453. Bryde had dus via de bastaard wellicht zeer nauwe contacten met de Hertog.

De erfenis van Montfrand Belle had nogal wat voeten in de aarde gehad en er is niet enkel rond de heerlijkheid Boezinge betwisting geweest. Naast Roeland Bryde waren ook Joris Belle, Christophe Lemaces, Joris Stalin en

³⁷ Dit is ook geen vanzelfsprekende zaak. Deze had zijn heerlijkheid Beaurewaerde gekocht aan Montfraud Belle en kunnen we dus eerder rekenen tot de Belle-clan. Was er ook hier een kink in de kabel gekomen of spanden Victor van Lichtervelde de jonge en Roeland Bryde samen?

³⁸ J. van Rompaey, Grafelijk baljuwsambt, p. 625.

EEN HERTOGELIJK PARVENU

Pieter Lansaem³⁹ erfgenamen. Rond de heerlijkheid Dampierre en de tol van Ieper zijn bijkomende akkoorden dienen gesloten te worden⁴⁰.

De familie Belle kwam dus na een onderbreking van 5 jaar terug in bezit van de heerlijkheid die al bijna 150 jaar deel van het familiebezit uitmaakte, zij het voor korte tijd. Joris II Belle overleed op 28 februari 1458 en zijn zoon Joris III erfde de heerlijkheid. Zijn overgrootvader Joris Paeldynck betaalde het verhefgeld. Drie jaar later verkocht deze Boezinge aan Jan van Halewijn, broer van Joos die soeverein baljuw was van Vlaanderen tussen 1454 en 1472⁴¹. In het verkoopsoctrooi staat dat Joris Belle nog moest "*paier certaine grosse somme d'argent quil doit a notredit seigneur*". De lenen werden verkocht voor 6336 l.p. en waren gezamenlijk belast met een lijfrente van 144 l.p. ten voordele van Maria Belle, en de vrouw van Casin Grandor. Deze Maria Belle was de groot-tante van Joris II Belle en hieruit blijkt nog maar eens dat de Belle's een hechte clan vormden die zich tot op het laatste aan elkaar vastklampten, maar die uiteindelijk hun fortuin zagen wegsmelten. Hun systeem waarbij meer begoedde leden van de familie renten verkochten aan andere leden die in financiële moeilijkheden zaten heeft hun niet kunnen behoeden van het uiteenvallen van hun fortuin⁴². Met het aantreden van Jan van Halewijn bleef Boezinge dus in handen van de hertogelijke clan.

Is dit verkoopsakkoord een deal geweest met Roeland Bryde? De koper, Jan Halewijn, was gehuwd met Catherine van Dixmude die dochter was van de

³⁹ Hiermee is gedeeltelijk de vraag beantwoord die O. Mus en P. Trio zich stelden vanwaar de rijkdom komt die Pieter Lansaem bezat. Zie P. Trio en R. Belle, Pieter Lansaem. Bijdrage tot de studie van de jaargetijdestichtingen te Ieper in de late middeleeuwen, Ieper, 1993, p.7-8 en 13-14. Lansaem is dus via de familie Belle eveneens gaan behoren tot de hertogelijke invloedssfeer. Zijn dochter Maria, die in 1487 met een Portugees handelaar huwde, was eerder in het huwelijk getreden met Luucx Thoenin, die verschillende baljuwsfuncties bekleedde, o.a. in Deinze (1455-1463), Wervik (1464-1465) en de Zaal van Ieper (1469-1477). Zie J. Van Rompaey, Het grafelijk baljuwsambt, o.c. Een spoor van dit huwelijk vinden we in A.D.N. B 4112 f°37v° 'a Pierre Lancsaem CXXVIII £ par. par an aux vies de damoiselle Pauline sa femme et de damoiselle Marie Lancsaems leur fille femme de Luucx Toenin pour le terme du Xe jour de novembre lan mil quatrecentz soixantehuit par sa quitance cy rendus a court LXII £'. De familie Toenin verdient zeker nog van dichterbij bestudeerd te worden. Verschillende leden van de familie zijn grafelijk baljuw geweest in Ieper.

⁴⁰ C. van Renynghe de Voxvrie, o.c., p. 60-65. Zie tevens I.L.A. Diegherick, Inventaire, t.3, p.211-216, 220.

⁴¹ Jan van Rompaey, Het grafelijk baljuwsambt in Vlaanderen tijdens de Boergondische periode, p. 615.

⁴² Nogal wat adel heeft in de loop van de 15^{de} eeuw grote financiële problemen gekend. Zie M. Th. Caron, La noblesse, ses charges et ses dettes. Quelques exemples en Artois et en Flandre autour de 1470, in: Les Pays-Bas Bourguignons. Histoire et Institutions. Mélanges André Uyttenbrouck (éd. J.-M. Duvosquel, J. Nazet en A. Vanrie), Bruxelles, 1996, p.121-134.

KRISTOF PAPIN

kroniekschrijver Olivier van Dixmude en Wilhelmine Bryde, dus de kleindochter van Joos Bryde en Yolande Belle! Hiermee was de cirkel rond. Alles bleef uiteindelijk binnen dezelfde familieclan.

De mislukte benoeming als ontvanger van de kasselrij: de eerste poging

We zagen reeds dat de familie Bryde via de administratie en dankzij een vooraanstaand huwelijk met een telg in de Belle clan was opgeklommen op de sociale ladder van de stad en kasselrij. De vader van Roeland was ontvanger van de kasselrij en nadien nog hoogbaljuw van de kasselrij Ieper geweest, opeenvolgend de twee meest prestigieuze én best betaalde functies in de kasselrij. Als een ontvanger in principe door het kasselrijbestuur zelf wordt aangewezen, is het duidelijk dat de benoeming tot hoogbaljuw gebeurde door de hertog en Joos Bryde reeds tot de hertogelijke clan kan worden gerekend. En meer dan de spanningen tussen de stad en de kasselrij duidt hier de spanning op tussen de particularisten van de stad en kasselrij tégen de invloed van de hertogelijke clan. Als tussen 1431 en 1438 geen enkele telg van de Belle clan in het schepencollege terechtkomt heeft dat alles te maken met het feit dat in die jaren het niet de vorstelijke commissarissen waren die de schepenen benoemden, maar de raad van de stad.

Korte tijd nadat Roeland Bryde de heerlijkheid Boezinge erft in 1450 komt de functie van ontvanger van de kasselrij open na het overlijden van ontvanger Jan Bossaert in januari 1452. Na twee vergaderingen begin 1452 wordt op 1 februari 1452 door de vazallen, baljuw en schepenen van de kasselrij samen met twee notabelen uit elke parochie Rogier de Vriend aangeduid tijdens een vergadering die plaats vond in de Hoge Zieken (St.-Jan). Op 5 februari legt hij reeds de eed af. Roeland Bryde had zijn kandidatuur niet kunnen doordrukken en laat door meester Jan Torsenere een onderzoek instellen naar de verkiezing die volgens Bryde niet reglementair was verlopen. Een commissie bestaande uit deze meester Jan Torsenere van de Rijselse Rekenkamer, Joos van der Poorte, hoogbaljuw van de kasselrij Ieper en de procureur generaal onderzoekt de procedure die tot de benoeming leidt van de ontvanger. Nu was deze Joos van der Poorte eerst baljuw van de zale van Ieper geweest van 1445 tot 1451 om dan hoogbaljuw van de kasselrij te worden tot 1455. Hij was raadsheer van de hertog en behoorde vanzelfsprekend ook tot de hertogelijke entourage⁴³. Toch slaagt dit offensief van de hertogelijke clan er niet in de benoeming ongedaan te maken omdat inderdaad de oude gebruiken voor de benoeming gevolgd waren. Het wordt stil rond de affaire en we vernemen enkele jaren niets meer want Roeland Bryde was intussen gewikkeld in een conflict binnenin zijn clan omwille van het niet betalen van renten op zijn heerlijkheid Boezinge. De hertog die er hier niet in slaagde om zijn vertrouweling te laten

⁴³ J. Van Rompaey, *Het grafelijk baljuwsambt*, p. 631 en 652.

EEN HERTOGELIJK PARVENU

benoemen geeft hem (als troostprijs?) de functie van gouverneur-baljuw van Elverdinge-Vlamertinge vanaf 2 oktober 1452 tot 2 januari 1453⁴⁴. Het is onduidelijk waarom Bryde maar 3 maand lang gouverneur was. Hij werd ogenblikkelijk in de functie opgevolgd door ridder Jaspas de Flandre die raadsheer en kamerling was van de hertog⁴⁵. Wat er precies is gebeurd in tussentijd is niet duidelijk, maar in april 1455 moet Roeland Bryde zijn heerlijkheid Boezinge weer verkopen en tuimelt hij een heel stuk van de sociale ladder want met de heerlijkheid Boezinge is hij eveneens zijn bevoorrechte plaats binnen het kasselrijbestuur kwijt.

De tweede poging tot benoeming

Roeland Bryde kon in 1452 geen voldoende steun vinden om het tot ontvanger te brengen doch dit kan ons bezwaarlijk verwonderen. Hij was als heer van Boezinge reeds de primus inter pares van de kasselrijadel. Als hij daarenboven ook ontvanger zou geweest zijn zou dit een feitelijke situatie van alleenheerschappij over de kasselrij hebben betekend. We weten natuurlijk niet of deze machtshonger de beweegreden was van Bryde of er eerder financiële motieven aan de grondslag ervan lagen. In 1456 doet Bryde een tweede gooi naar het ontvangerschap die veel meer stof zal doen opwaaien. Het exacte verloop van de zaak is thans nog niet geheel duidelijk doch op 20 november 1456 wordt Joannes Keignaert benoemd tot nieuwe ontvanger van de kasselrij Ieper volgens de gebruikelijke procedure in de kasselrij waarbij de schepenen, de leenmannen en de vertegenwoordigers van de dorpen hun verkiezing hadden gehouden. Dit was het eindpunt van een maandenlange vaudeville waarbij de meerderheid van het bestuur van de kasselrij diametraal tegenover de hertog en zijn clan stelling nam en uiteindelijk haar wil door drukte.

De zaak begint met een brief van de hertog gericht aan het kasselrijbestuur op 14 maart 1456 (ns) van Ieper met het verzoek dat, als de huidige ontvanger Roegier de Vrient ontslag zou nemen '*que ou cas que Rogier le Vrient vueille delaisser loffice de receveur*', Roeland Bryde de functie zou krijgen⁴⁶. De kasselrij antwoordde daar botweg op dat ze op haar privileges stond en dat daarmee de kous af was⁴⁷. Dat op het einde van de brief geschreven staat dat de hertog niet zelf de brief ondertekende door omstandigheden, wijst wel in

⁴⁴ J. Van Rompays, o.c., p.625.

⁴⁵ Hij bekleedde de functie tot 9 september 1457. Nadien was hij van 11 januari 1462 tot 8 mei 1464 nog baljuw van Ieper. Zie J. Van Rompaey, o.c., p.625 en 631.

⁴⁶ S.A.I. Rolls 21

⁴⁷ S.A.I. Archief Kasselrij Ieper 7, Cartularium, f°91r°v°. Copie van de hertogelijke brief dd. 14 maart 1456 (ns) met (kort) het antwoord van de kasselrij.

de richting van een hertogelijk initiatief en niet van een demarche vanuit zijn omgeving. Dat antwoord moet aan de hertog gegeven zijn, want op 12 april 1456 wordt terug door de hertog een schrijven gericht aan de schepenen van de kasselrij waarin de hertog zich verbolgen uitdrukt over de weigering van het kasselrijbestuur om Roeland Bryde te benoemen tot ontvanger. Volgens de schepenen van de kasselrij zou Bryde niet voldoen aan de eisen als ontvanger⁴⁸. Publiek Notaris Pieter Godschalck neemt de verdediging van de schepenen op zich en in een 'publiek instrument' zet hij de benoemingsprocedure uiteen (4 augustus 1456). Daarop volgt dan een niet bewaarde brief van de hertog van 10 augustus waarvan we de inhoud niet kennen⁴⁹. Uiteindelijk komt de in die periode in Ieper zetelende Raad van Vlaanderen tussen⁵⁰ met een schrijven op 11 oktober 1456 en waaruit moet blijken dat de Vrient afzag van de verdere uitoefening van zijn ambt en het afstond aan Roeland Bryde, wat volgens de raad wettelijk was, gezien de Vrient zijn functie van de hertog verkregen had⁵¹. Dit laatste is natuurlijk in tegenspraak met hetgeen hier reeds boven werd gesteld. De schepenen van de kasselrij richten een schrijven aan de Raad waarbij ze hun argumenten nogmaals naar voor brengen. Sinds jaar en dag mag de kasselrij zelf zijn ontvangers aanstellen en ze zijn niet te spreken dat Roeland Bryde poogde rond Pasen 1456 *'bij diversche middelen ende beslotene brieven van recommendacien van minen gheduchten heere'* ontvanger te worden in plaats van Rogier de Vrient, die nu zijn ambt zelf afstond aan Bryde, zonder (?) te weten dat hij daar het recht niet toe had, gezien de benoeming steeds toekwam aan de schepenen en deze in vergadering met de drie leden van de kasselrij te Zonnebeke de maandag na Triniteit Johannes Keignaert aangewezen hadden. Van dit schrijven aan de Raad van Vlaanderen hebben is enkel een kladbrieff bewaard gebleven waar een interessante passage geschrapt werd en dus vermoedelijk nooit in de brief aan de Raad heeft gestaan. Bij de passus waarbij vermeld staat dat Keignaert als ontvanger werd aangewezen werd geschrapt dat hij de functie sindsdien ook al meer dan drie maand uitoefende⁵². Waarom werd in de definitieve versie deze passus geschrapt? Wilde men de Raad toch niet al te veel voor het hoofd stoten en geen bruggen opblazen? Nu zullen de leden van de raad wel op de hoogte geweest zijn van de toestand. De raad zetelde sedert 1451 in Ieper en

⁴⁸ S.A.I. Roll's 16. Copie in S.A.I. Archief Kasselrij Ieper 7, Cartularium f°91v°-92r°.

⁴⁹ Vermelding van de brief in Roll's 51.

⁵⁰ De Raad van Vlaanderen zetelde tussen 1451 en 1463 te Ieper. Behalve de studie van A. Vande Peereboom werd nog geen enkele studie gewijd aan de werking van deze instelling in deze periode dat de Raad te Ieper werkzaam was en de invloed die ervan uitging. Nochtans had deze zoals hier blijkt schijnbaar een grote invloed op het politieke leven in de stad en op de recrutering van het personeel van de Raad van Vlaanderen.

⁵¹ S.A.I. Fonds Kasselrij Ieper, Roll's 15.

⁵² S.A.I. Fonds Kasselrij Ieper, Roll's 14.

EEN HERTOGELIJK PARVENU

het was als hoogste rechtsorgaan in het graafschap een partij om rekening mee te houden. Na deze brief van de Raad van Vlaanderen vernemen we niets meer tot de effectieve benoeming van Joannes Keignaert als ontvanger op 20 november 1456. Na maning door de baljuw Diederik Mond⁵³ wordt in aanwezigheid van de *mannen van leenen* Roegier Bollaert, Jooris de Brievere⁵⁴, Andries Velle, Roegier de Massemene en Jan Kelgeweel, Joannes Keignaert als ontvanger aangesteld. Zijn vader Jan en Boudin van der Gracht, schildknaap en heer van Zonnebeke, stellen zich financieel borg. Dienen wij hierbij op te merken dat Jooris de Brievere hoogstwaarschijnlijk rechtstreeks familie was van Roeland Bryde, gezien zijn vader Josse gehuwd was met Marie de Brievere. Ook Roegier Bollaert was bij de zaak van de niet-rentebetaling opgetreden in de partij van Roeland Bryde.

Conclusie

Hoe valt dit alles nu te rijmen? Twee van de vijf leenmannen behoren met zekerheid tot de clan van Bryde en de baljuw zelf kunnen we ook al niet verwijten particularistisch ingesteld te zijn. Waarom moet Bryde het dan afleggen, eerst tegen Roegier de Vrient en enige jaren later tegen Jan Keignaerd?

Ten eerste was er een hevige anti-hertogelijke strekking zowel binnen de stad als de kasselrij. Met de komst van de Raad van Vlaanderen naar Ieper in 1451 was de druk en de invloed van de hertogelijke clan alsmaar toegenomen⁵⁵. Het is thans duidelijk dat de tornooien die gehouden werden in de stad niet zonder politiek belang waren en ze door de hertogelijke clan gebruikt werden in hun charmeoffensief om mensen aan zich te binden. De weigering om een hertogelijk protégé als Bryde te benoemen moet zeker in het kader van deze particularistische machtsstrijd gezien worden.

Ten tweede moet ook zijn aanvaring met de andere tak van de Belle's omtrent de heerlijkheid Boezinge bij zijn eigen clan waarschijnlijk in zeer slechte aarde zijn gevallen. Zijn weigering om de renten te betalen waarmee de heerlijkheid

⁵³ Diederik Mond was in 1440 reeds klerk van de kasselrij Ieper en toen ongeveer 30j. oud. Van maart 1449 tot februari 1451 was hij baljuw van Oost-Ieperambacht, terwijl men hem in 1451 vermeld als pensionaris van de stad Ieper. Lang oefende hij deze functie niet uit, want van september 1452 tot september 1462 was hij weer baljuw, maar nu van de Zale van Ieper. Hij ging definitief naar het hertogelijke ambtenaarskader over en werd in 1463 tot procureur generaal benoemd. Zie J. van Rompaey, *Het grafelijk baljuwsambt...*, p. 228.

⁵⁴ Maakte tevens een politieke carrière in de stad. Was in 1475 voorscheper. Cfr. W. Paravicini, *Der Briefwechsel...*, p.335 (n°3175).

⁵⁵ De lijst van stedelijke ambtenaren die in hertogelijke dienst kwamen is indrukwekkend: de bovengenoemde Diederik Mond, Louis van den Rine, ...

KRISTOF PAPIN

bezwaard was zal wellicht door persoonlijk financieel onvermogen zijn ingegeven maar werd hem uiteindelijk niet in dank zijn afgenomen. Het feit dat Joris Belle meer dan 4 jaar wacht vooraleer naar de rechtbank te stappen bevestigt het feit dat men hem desondanks alles toch als een lid van de clan Belle beschouwde en dat men interne problemen eerst en vooral in der minne probeerde te regelen vooraleer naar de rechtbank te stappen waarvan zij natuurlijk ook deel uitmaakten maar evengoed leden van andere clan's zetelden. Deze interne twist heeft de cohesie binnen de Belle-clan, waartoe we Bryde moeten rekenen, zeker geen goed gedaan.

Tertio is de persoon zelf van Roeland Bryde niet geheel onbesproken dit in tegenstelling tot zijn vader die zich zeer geliefd had gemaakt in de Belle-clan en er ontgensprekelijk geheel deel van uitmaakte. In 1421 was er een moord-aanslag gepleegd op twee leden van de Belle clan, nl. Montfrand en Walrave en dat terwijl Joos Bryde baljuw was⁵⁶. Hij kon de dader aanhouden en laten veroordelen. Dit optreden bezorgde hem een groot prestige binnen de Belle-clan, waarvan hij tevens lid uitmaakte door zijn huwelijk met de zuster van beide. De reputatie die de hertogelijke clan had in de kasselrij Ieper was weinig benijdenswaardig. Ik paraphraseer hier wijlen Jan van Rompaey in zijn schitterende studie over de baljuws in het graafschap. In 1440 was Roeland Bryde samen met Olivier van de Woestine aanwezig op een ondervraging met tortuur van een verdachte die door de baljuw (Thoenin) op de pijnbank werd gelegd omdat hij dertig (!) jaar geleden zich schuldig zou gemaakt hebben aan struikroverij. De beschuldigde was toen zes jaar oud! Dat de beschuldiging van alle grond ontbloot was, was schijnbaar geen probleem om dat nog op een compositie uit te draaien waarna de baljuw niet aarzelde de verdachte een getuigschrift van goed gedrag en zeden uit te reiken!⁵⁷ Gerechterlijke procedure's die met steekpenningen werden geregeld waren schering en inslag in de Zaal en Kasselrij en het was vooral Jan van de Gavere als baljuw van de Zaal die zich hieraan schuldig maakte.⁵⁸

Tenslotte zal deze reputatie gecombineerd met het feit dat hij door toeval de belangrijkste heerlijkheid erfde van de kasselrij en zich zo een plaats kon veroveren tussen de andere grote leenmannen in de kasselrij, zijn vel gekost hebben. Hij had op dat ogenblik niet de financiële middelen om zich dergelijke levensstijl aan te meten en zeker niet de nodige morele autoriteit. Toch waren er nog leden van de kasselrijadel die tot de hertogelijke clan behoorden: ridder Hector van Hollebeke was tevens raadsheer van de Hertog⁵⁹. De omhoog-

⁵⁶ C. van Renynghe de Voxvrie, o.c.,p. 51-52. Voor een relaas zie J.J. Lambin, Merkwaeerdige gebeurtenissen, p.97-98.

⁵⁷ J. van Rompaey, Het grafelijk baljuwsambt...,p.274.

⁵⁸ J. van Rompaey, Het grafelijk baljuwsambt...,p.275.

⁵⁹ Gegevens uit eigen pro manuscripto uitgegeven studie over de familie van Hollebeke.

EEN HERTOGELIJK PARVENU

gevallen parvenu viel veel dieper dan hij was gekomen deels in de steek gelaten door zijn clan probeerde hij te werken aan zijn terugkeer op het politieke toneel. Als schepen van de stad in 1455 en 1456 was hij in 1456 nochtans zeer actief geweest in de stad, als pachter van de waag en wulleschaal, en legde hij verschillende reizen af in opdracht van de stad, o.a. naar Holland⁶⁰. Na de tweede mislukking om ontvanger van de kasselrij te worden is Roeland Bryde in 1460 nog voor de laatste maal lid van de raad. In datzelfde jaar is hij pachter van *der Kinen* en onderneemt hij voor de stad reizen naar Gent, Brussel en Brugge⁶¹. In 1461 onderneemt hij nog eenmaal een reis voor de stad⁶². Daarna verdwijnt hij uit onze documentatie. Zijn overlijdensdatum kon ik niet precies dateren.

We kunnen stellen dat Bryde één van die vele trouwe aanhangers van de hertogen van Bourgondië was waarmee de hertogen probeerden de macht van de steden en kasselrijen in te perken. Door het verlenen van ambten en allerhande voordelen slaagden de hertogen erin een cliënteel aan zich te binden. Dat dit proselitisme niet altijd slaagde toont de case Bryde duidelijk aan. Het particularisme zegevierde hier op het hertogelijk centralisme. Niettegenstaande dit precedent zou in 1470 een gelijkaardige zaak zich voordoen waarbij vanuit de hertogelijke entourage weer een ontvanger voor de kasselrij werd naar voor geschoven en dit zeer tegen de zin van de kasselrijschepenen⁶³. Hertog Karel de Stoute is tijdens bedoerhandelingen nog geweest op zijn al te grote bemoeizucht met interne aangelegenheden en hij moest er dan ook officieel afstand van nemen. De functie van ontvanger van de kasselrij was blijkbaar van primordiaal belang voor de hertog in zijn bedenpolitiek. Niet enkel in Ieper maar ook op andere plaatsen werd rond de functie van ontvangers gevoerde strijd gevoerd waarbij van beide partijen de inzet zeer hoog was en niet altijd met gelijke wapens werd gestreden⁶⁴.

⁶⁰ A.R.A.Brussel, Rekenkamer 38.680, Stadsrekening Ieper 1456, f°1v°, 8r° (reis naar Den Haag) en 29r° (reis naar Holland).

⁶¹ A.R.A.Brussel, Rekenkamer 38.684, Stadsrekening Ieper 1460, f°2r°, 8v° en 11r°.

⁶² A.R.A. Brussel, Rekenkamer 38.685, Stadsrekening Ieper 1461, f°8r°.

⁶³ Deze zaak zullen we later behandelen in onze studie over de beden in het graafschap Vlaanderen onder Karel de Stoute.

⁶⁴ Een gelijkaardige zaak vonden we terug in Ariën-aan-de-Leie. De Hertog haalde daar wel zijn slag thuis nadat de stad financieel zwaar onder druk werd gezet.